

ЧАСТИНА ПЕРША

Ще малим я частенько допитувався у своєї мамусі, де мене знайшли. Адже в той час по всіх селах немовлята не своїми матерями народжувались, а їх готових, спеленаних приносили з далеких країв лелеки та й опускали на городи, найчастіше – в капусту. Мені аж дух забивало, коли я дивився у небо, уявляючи, як несе мене в запаморочливій отій високості дзьобата акушерка, пильнуючи, щоб не впустити на землю.

Тож коли я допитувався у своєї мамусі, де вони мене знайшли після того, як одна із лелек закружляла над нашим подвір'ям з біленьким пакунком у дзьобі, мамуся якось аж сердито відповідала, що не в капусті, як усіх нормальних дітей, а в кропиві.

– Чому в кропиві? – питав я вражено: кропива росла у нас край городу, у вишнякові, така висока й жалька, що до неї й підступитися було боязко.

– Бо ти так допік тій нещасній лелеці, що вона вже й не знала, як тебе спекатись.

– А як же ви мене розшукали?

– Розшукали. Таке золото та не знайти.

Мене й охрестили не так, як людських дітей. Мамуся завжди про цей випадок починала із того, що на мені не трималася жодна пелюшка.

– Як ти вмудрявся од них вивільнитись, один Бог знає. Бувало, так уже обв'яжу, так спеленаю, що тільки голівка й стирчить, а відійшла, обернулась – знову голий-голісінький. Як черв'ячок. Татусь уже й колиску опустив до самого низу, щоб не убився, – падав же стільки разів! А тут як нечистий під руку штовхнув: покласти тебе на столі, а не в колисці. Обернулась до печі, бо там саме кипіло, а за спиною – гуп! Лежиш, весь посинів, не дихаєш... На мій крик і заскочив до хати татусь...

Скільки я пам'ятаю свого татуса, він, коли був у доброму настрої, завжди наспівував псалми. Співав упівголоса, звертаючись не до людей, а до Бога, – віра його була глибокою й щирою, я ні в кого не бачив такого просвітленого обличчя, як у мого татуса, коли він ставав до молитви. Молитву творив щоранку й щовечора, а заходячи до хати, щоразу хрестився до образів.

Татусь заскочив до хати і, побачивши мене, бездиханного, ухопив велике корито, поставив на стіл. Налив крижаної води (саме дістали з колодязя), забрав мене з мамусиних рук.

Во ім'я Отця... Сина... Святого Духа... Хрещасться раб Божий Анатолій... – Татусь найбільше злякався, що я помру нехрещений.

Опустив мене в крижану ту купіль, і таким криком зайшовся «раб Божий», що мої батьки ледь не поглухли.

– Ну, цей буде жити! – сказав татусь, передаючи мене, голого й мокрого, з рук на руки мамусі.

Іншим разом (це було уже влітку) я топився. Топився в невеликій та неглибокій (горобцеві по коліна) річечці, що весело дзюрчала внизу край городу. Мамуся винесла прати білизну, прихопивши й мене погріть на осонні, на зеленому берегові, на м'якенькій травиці. Мамуся полоскала з кладки білизну, я ж агукав-агукав та й скотився у воду – пірнув на самісіньке дно.

– Оглянулась, а від тебе тільки бульки спливають...

А пізніше ледь не зарізався. Це коли мені уже йшов третій рік. Знайшов серед гною іржавого ножа, біг до мамусі похвастатись, упав та й устромив собі в горло...

Ще пізніше (цей випадок уже пам'ятаю) стрибав через пеньок. Раз стрибнув... Удруге стрибнув... А втретє налетів ногою на розбиту пляшку. Болю не пам'ятаю, пам'ятаю лише, як я кричав, коли мамуся заливала гасом рану.

– Ні, ця дитина своєю смертю не вмре! – журилася над моїми вавками мамуся.

Про те, як я хрестився, топився і замалим не зарізався, дізнався з мамусиних вуст. А от пісеньку, яку наспівувала над моєю коліскою мамуся, запам'ятав. Чи не тому, що в ній проливалось стільки материнської ласки?

Ой люлі, люлі,
Налетіли гулі,
Стали думать і гадать,
Чим синочка годувать.
Чи кашкою, чи борщем,
Чи по жопці деркачем.

Не пригадую присмаку борщів та каш, що ними годували мене щедрі гулі, а от деркач пам'ятаю. «Ану, де деркач?» «Ось візьму деркача!» Швидка на розправу мамуся (я таки заробляв, що й казати) визнавала лише деркач, може тому, що він завжди був під рукою. Цей безвідмовний трудяга стояв коло печі, він не тільки підмітав долівки у кімнатах та сінях, а й витіпував непослух з дитячих задків, додавав їхнім власникам розуму. Мамуся не стільки тіпала мене тим деркачем, скільки удавала, що б'є, завжди примовляючи: «Ось тобі!.. Ось тобі!.. Ось!..» – я ж у свою чергу вдавав, що мені дуже болить, і кричав, як несамовитий.

Вперше мамуся побила мене по-справжньому, коли я став ходити до першого класу.

У нашій бідненькій крамниці, де продавалися в основному сіль, гвіздки і тютюн, раптом появилися олівці та блокноти. Олівці не звичайні, а кольорові: з одного кінця червоний, а з другого синій, блокноти ж великі, з цупкого білого паперу. І все те казкове добро: блокнот і олівець коштувало двадцять копійок. Сума, про яку ми, сільські дітлахи, не могли навіть мріяти.

І ось я украв у мамусі оті двадцять копійок. Навіть не вкрав: вимів з-під столу, прибираючи в хаті. Двадцять копійок викотилися сріблястим кружальцем та й лягли під самісінькі ноги. Я прожогом їх ухопив, щосили затис у руці. Мене так і обсипало жаром, бо одразу ж подумав про олівець і блокнот. Про те, щоб віддати ці гроші мамусі, я чомусь не подумав. До того ж, може, вони, оці гроші, і зовсім не мамусині, може, вони валялися під столом ще до того, як ми сюди в'їхали, і коли б я їх не вимів, отак би й лежали до другого пришестья. А може, це Бог почув мою гарячу молитву та й підкинув мені щедрий дарунок...

І тут ще одна думка: а що, як оті олівці та блокноти уже розібрали? Кинув геть віник, поспіхом вдів чумарчину, побіг до крамниці.

Олівці та блокноти ще лежали на полиці.

Щасливий, вертався додому.

Уже в снігах почув мамусин голос: вичитувала щось моєму молодшому братові Сергійкові. Про всяк випадок запхнув блокнот та олівець під чумарчину, одчинив хатні двері.

– Де це ти повіявся? – спитала сердито мамуся: стояла посеред хати, тримаючи віника.

– Гуляв, – видушив з себе.

– Чого це ти раптом надумався гуляти? Я ж тобі наказала прийти у хаті.

Я мовчав, не знаючи, що відповісти.

– А що ото ти тримаєш? – Я щосили притискав до грудей блокнот та олівець.

– Моя рука сама собою здригнулася і олівець та блокнот упали на долівку...

– Господи, чи думала я, що мій син стане злодієм?! – казала грірко мамуся. – Ось посадять у в'язницю, там тебе красти одразу одучать! – Мамуся вже кинула віник, а я в чумарці (шапка звалилась під час екзакуції) ще сидів у кутку і плакав невтішно. Від кривди, від страху, що мене таки посадять в тюрму. Уже був не радий ні блокнотові, ні олівцеві, ні отим двадцятьом копійкам, де вони і взялися на мою нещасну голівоньку!

Бог, Бог!.. Чорт, а не Бог мені їх підкинув!..

Вдруге мамуся по-справжньому побила мене уже в шостому класі. Був вихідний, до мамусі прийшла гостя, така ж одинока учителька, як і вона. Щоб ми їм не заважали, мамуся вирядила мене з братом надвір.

– Біжіть погуляйте. А ти, Толічка, візьми лопату та прочисть доріжки в дворі. Бач, скільки насипало снігу!

Отак завжди: кому гулі, а кому робота. Учителька, мамина гостя, ще сказала:

– Та й золота ж дитина ваш Толя! Мого поки заставиш щось зробити, то й язик у роті опухне.

І я як ніколи старанно чистив доріжки. Мені дуже хотілося, щоб мамусина гостя, побачивши почищені доріжки, ще раз мене похвалила.